

A digitalizálódó drogpia

A Covid-19-járvány és az azt övező korlátozó intézkedések olyan gazdasági krízist okoztak, ami régen volt a világban. A drogpia ugyanannak a globális vagy helyi gazdaságnak a része, mint a legális gazdaságot alkotó piacok; ugyanabban a gazdasági, társadalmi és politikai környezetben működik, a keresleti oldali szereplők pedig mind a legális, mind pedig az illegális drogpiacon vásárolnak. Korábbi vizsgálataim eredményei megerősítették, hogy a drogpiacon tevékenykedő csoportok „lemásolják”, adaptálják a legális piacon érvényesülő modelleket, ráadásul ugyanúgy hatnak rájuk a globális vagy a helyi piacot és társadalmi környezetet érintő változások, ahogy a legális piacokra. Ugyanakkor, mivel flexibilis szerepstruktúrák jellemzik, és a kínálati oldali szerezdiffúzió egy nagyon sajátos, sokszereplős, monopolisztikus jegyeket magán viselő, de alapjaiban kompetitív, fragmentált drogpiacon működött, így gyorsan alkalmazkodnak a változásokhoz. Ezért is nevezik restriktív vagy Covid-álló piacnak. A legális online kereskedelem fellendülése megkönnyítette a kábítószer-tranzakciókat is. A drogpia rugalmasabb, mint valaha, és birtokba vette a digitális teret.

Bevezetés

Karanténban a drogpia? címmel jelent meg az *Ügyészek Lapja* 2020. évi 4–5. számában az a tanulmány, amelyben a Covid-19-vírus, illetve a járványveszély miatti kezdeti korlátozások globális drogpiacon gyakorolt hatásait vizsgáltam.¹ Azóta eltelt közel két év. Túl vagyunk már a sokadik járványhullámon, a drogpia pedig, köszöni szépen, jól van; él, virul és prosperál. Habár nem kapott védőoltást, az immunitása majdhogynem kifogástalan. Kezdeti gyengélkedése után új erőre kapott, és szinte soha nem látott rugalmasságot tanúsítva meglovagolta az újabb hullámokat. De nemcsak a drogpia, hanem a bűnüldözés globális piaca is soha nem látott aktivitást és kooperációt kezdett mutatni.

A következőkben – az UNODC-, EMCDDA-, DEA-dokumentumokat, a tárgykörrel összefüggő tudományos publikációkat, valamint internetes és a darkwebes fórumokon megjelent cikkeket alapul véve – röviden igyekszem vázolni, milyen hatása volt a Covid-19-pandémiának és kiváltképp a korlátozó intézkedéseknek a globális drogpiacon, és ez miként hatott vissza a bűnüldözés hatóságok tevékenységére.

¹ Ritter Ildikó: *Karanténban a drogpia?* *Ügyészek Lapja*, 2020/4–5., 35–49. o.

Volt egyszer egy gazdasági válság 2008-ban

Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala (UNODC) 2020. évi Jelentésében (*World Drug Report 2020*)² figyelmeztetett, hogy „az új koronavírus járvány éppúgy elérheti a kábítószer-piacokat, mint a 2008-as gazdasági válság és súlyosbíthatja a szerhasználókra vonatkozó kockázatokat. A pandémiának köszönhetően a drogfogyasztás általános növekedésével lehet számolni, a fogyasztók az olcsóbb termékeket és az intravénás alkalmazást fogják előnyben részesíteni, ami nagyobb egészségügyi kockázatot jelent. Az egyes államok pedig valószínűleg csökkenteni fogják a kábítószerekkel kapcsolatos költségvetési kiadásait.” A bécsi székhelyű szervezet a 2008-as gazdasági válság drogpiacon gyakorolt hatásai alapján vonta le következtetéseit. Azt prognosztizálta, hogy

- a határzárak és a járványhoz kapcsolódó egyéb intézkedések droghiányt okoznak majd az utcán, ami magasabb árakhoz és csökkent tisztasághoz vezet;
- a kábítószer-kereskedők előnyben részesíthetik a tengeri útvonalakat;
- a növekvő munkanélküliség és a lehetőségek hiánya növeli annak esélyét, hogy a szegény és deprivált emberek a kábítószerekhez vagy az ahhoz kapcsolódó tiltott tevékenységekhez forduljanak, legyen az akár termelés, akár szállítás, akár legalsó szintű kereskedelmi tevékenység;
- csökkenhet a hatóságok operatív tevékenysége és a nemzetközi összefogással történő operatív kábítószer-felderítő tevékenység;
- emelkedni fog a darkneten keresztüli online kereskedelem, amely teljes névtelenséget kínál a felhasználóknak, továbbá a postai kábítószer-küldemények elterjedtsége is növekedhet;
- emelkedik majd a gyógyszerfogyasztás, ami már növekvő tendenciát mutat a fejlődő országokban.³

A következőkben vizsgáljuk meg, hogy két évvel a Covid-19-pandémia és az azzal kapcsolatos első korlátozó intézkedések bevezetését követően mi igazolódott be az UNODC prognózisából.

Már a világjárvány első hulláma alatt is, de kiemelten azt követően oknyomozó riporterek, gyakorlati szakemberek, kutatók vizsgálták a járvány, illetve az annak visszaszorítását célzó intézkedések kábítószer-bűnözésre, illetve kábítószerpiacon gyakorolt hatásait. Az európai helyzetről a Kábítószer és Kábítószer-

² <https://wdr.unodc.org/wdr2020/>

³ https://economictimes.indiatimes.com/news/international/business/pandemic-could-hit-drug-markets-as-in-2008-crisis-un/articleshow/76622959.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst

függőség Európai Megfigyelőközpontja (EMCDDA) egy gyorsjelentést, majd az Europollal közösen egy helyzetértékelést tett közzé 2020 májusában.⁴ Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala az első hullám után szintén vizsgálta a jelenséget, és negyven tagállam visszajelzése alapján készített egy tanulmányt, *Covid-19 and the drug supply chain* címmel.⁵

A Covid-19-pandémia főbb hatásai a globális drogpia

Általános tendenciák

Napjainkra nyilvánvalóvá vált, hogy az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatalának prognózisa nem tévedett nagyot. A kábítószerpia

makroökonómiai változásai többnyire igazolták a várakozásokat, ugyanakkor a mikroökonómiai sajátosságok érdekes képet mutattak.

A járványügyi korlátozások, a határzárak és a világkereskedelem általános hanyatlása érdekében végrehajtott intézkedések leginkább a kábítószer-ellátási lánc legvégén, a célpiacokon éreztették hatásukat.

Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatalának vizsgálata szerint számos ország a kiskereskedelmi kínálati piac visszaeséséről számolt be, jellemzően azok, amelyek a szabad mozgás tekintetében szigorú korlátozásokat vezettek be. Ennek hatására az árak bizonyos szerek esetében emelkedtek, a tisztaság csökkent, a kábítószer-használati mintázatok pedig változtak. A heroinkínálat csökkenése például felerősítette a keresletet a szintetikus opioidok (például fentanyl) iránt, illetve megnőtt a kereslet a terápiás lehetőségek igénybevételeire is.⁶ Egyes balkáni és közel-keleti országok azonban, ahol az intézkedések nem voltak annyira szigorúak, kisebb fennakadásokról számoltak be.

A nagybani kínálati pia

⁴ EMCDDA special report: COVID-19 and drugs – Drug supply via darknet markets. https://www.emcdda.europa.eu/publications/ad-hoc/covid-19-and-drugs-drug-supply-via-darknet-markets_en; EMCDDA and Europol analyse impact of pandemic on EU drug markets. New report provides window onto EU drug market changes during COVID-19. <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/eu-drug-market-impact-of-covid-19>

⁵ <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/covid/Covid-19-and-drug-supply-chain-Mai2020.pdf>

⁶ <https://time.com/6128982/fentanyl-pandemic-opioid-epidemic/>

terében. Egyes országokban, például Olaszországban, Csehországban, Nagy-Britanniában, az Iráni Iszlám Köztársaságban és Közép-Ázsia más országaiban a kábítószer-lefoglalások meredek csökkenése volt tapasztalható, amit úgy értelmeztek, hogy a korlátozások miatt egy rövidebb időszakra „elcsendesedett” a piac. Más országokban, például Nigerben, egyenesen a kábítószer-kereskedelemben részt vevő egyes szervezett bűnözői csoportok részben vagy egészen a Covid-19-pandémia hatásait felismerve olyan újabb területek felé orientálódtak, illetve fektettek be, mint például a kiberbűnözés vagy a hamisított gyógyszerrel történő kereskedelem. Ezzel szemben, más országokban, például a Közel-Keleten és Észak-Afrikában (például Marokkó) az enyhe korlátozások nem befolyásolták számottevően a kiskereskedelmi piac működését.⁷

A járványveszély miatt bevezetett karantén következményeként veszélybe kerültek a pénzmozgatás és a pénzmosás módszerei. A karantént követően jóval több illegális pénzt foglaltak le a hatóságok, mint előtte – New York Cityben 180 százalékkal nőtt a lefoglalások száma az előző évihez képest –, hiszen a kábítószerpiac jellemzően gyors befektetéseken, virtuális valután, illetve készpénzen alapul, így a bezártság következtében jelentősen megnőtt a pénzmozgatások kockázata. Ezt használta ki az Egyesült Államokban a Kábítószerellenes Hivatal (DEA). New Yorkban a kartellek általában ázsiai bűnszervezetekre támaszkodnak a készpénzek tisztára mosásakor. A kartelltársak amerikai termékeket vásárolnak a „kábítószeres pénzen”, és azt visszaküldik Kínába. Cserébe a termékeket fogadó bűnöző csoportok a pénzt visszajuttatják Mexikóba, a kartellnek, gyakran banki átutalással, amelyet Kínából nehezebb lekövetni. De a karantén és az üzletek bezárása jelentősen megnehezítette a pénzmosás korábban gördülékeny módszerét. Ennek eredményeként a kartellek készpénze felhalmozódott, ami nagyobb lefoglalásokhoz vezetett.⁸ Hasonló helyzet alakult ki hazánkban is, kicsiben. A karantén idején rendszeresen számolt be a sajtó nagyobb kábítószerfogásokról, illetve jelentős mennyiségű, kábítószer-eladásokból származó készpénzek lefoglalásáról.⁹

Az Európai Unióban a korlátozások ellenére a tagállamok közti kábítószerforgalom tovább folytatódott, tulajdoníthatóan a közúti áru fuvarozást az EU határain belül lehetővé tevő rendelkezéseknek. Így a csempészek nagy meny-

⁷ <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/covid/Covid-19-and-drug-supply-chain-Mai2020.pdf>

⁸ <https://www.nbcnews.com/news/crime-courts/covid-19-costing-drug-cartels-millions-dollars-n-1213181>

⁹ <https://24.hu/belfold/2020/06/06/droglabor-drog-kabitoszer-tordas-rendorseg/>

nyiségeket tudtak egyik országból a másikba mozgatni. Az országokon belüli elosztás és az alsóbb szintű disztribúció területe azonban nehezebben tudott alkalmazkodni, hiszen a személyes kapcsolatok korlátozása megnehezítette a drogok átadását. A személyes kontaktusok elkerülésére rövid időn belül látványosan megnőtt a webes és darknetpiacok jelentősége, a közösségi média fokozottabb bevonása, a titkosított kommunikációs alkalmazások használata.¹⁰

Kannabisz

Az európai kontinensen a kannabiszszármazékok kínálati piaca egy rövid időre visszaesett. Részben a kannabiszgyanta időleges hiánya miatt, illetve azért, mert a kannabiszkínálati piacot részben belső termesztői és elosztói hálózatok határozzák meg. A lezárások és a kijárási korlátozások pedig kezdetben megnehezítették a fogyasztók ellátását. Az attól való félelem, hogy a kannabisz (szárított növény) kínálatában is visszaesés lehetséges, a kannabisz kiskereskedelmi árát felfelé tolta. A kiskereskedelmi céllal létrehozott „házi ültetvények” működését azonban a járványveszély miatti korlátozó rendelkezések lényegében nem zavarták meg¹¹, így hamar magára talált a piac, és stabil maradt.

Heroin

A heroinkereskedelem továbbra is a már ismert útvonalakon folytatódott. A hosszú távon történő közúti szállítás azonban nehezkesebb lett. A tagállamok többsége arról számolt be, hogy a helyi piacokon kevesebb volt a heroin, gyengébb volt a minőség is, emiatt több helyen az árak is emelkedtek. A Covid-19-válság több szempontból is akadályozta az ópiumtermelést és a heroinelőállítást. Mivel 82 százalékkal Afganisztán a világ vezető ópiumelőállító országa, a mákszürethez jelentős mennyiségű munkaerőre van szüksége. A pandémia és az azt övező kijárási korlátozások miatt a munkások nem tudtak eljutni a mákföldekre, ahogy arra sem volt elég ember, hogy a betakarított ópiummákot eljuttassák a feldolgozó laboratóriumokba. Nem véletlen, hogy a termőterület nagysága 2019 és 2020 között 21 százalékkal csökkent (2021-re ismét növekedésnek indult).¹² De még ennél is nagyobb gondot okozott, hogy a világkereskedelem visszaszorulása és a szigorú határellenőrzés eredményeként hiány keletkezett a heroin előállításához szükséges import vegyi anyagokból, nevezetesen az ecetsav-anhidridből.

¹⁰ https://index.hu/kulfold/eurologus/2020/06/14/kabitoszer_europol_szervezett_bunozes_heroin_kokain_kannabisz/

¹¹ <https://www.economist.com/britain/2020/03/26/coke-is-out-weed-is-in>

¹² https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Afghanistan/Afghanistan_brief_Nov_2021.pdf

A pandémia okozta korlátozások miatt az Albánia–Koszovó–Észak-Macedónia–Szerbia–Montenegró határon a személy- és kereskedelmi forgalom visszaesésével együtt jelentősen szigorodott az ellenőrzés is, így az úgynevezett balkáni utat, amely az ópium, illetve a heroin Afganisztánból Európába történő fő csempészútvonala is, korlátozottan és nagy kockázattal lehetett csak használni. Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala szerint személyautókban történő csempészet szinte megszűnt, de valamelyest a legális kereskedelmi áruszállításhoz kapcsolódó csempészet is visszaszorult.¹³

Dizájn drogok

Amfetaminból, metamfetaminból és kokainból azonban nem volt hiány, mert hiába csökkent a prekursorokhoz való hozzáférhetőség, a szórakozóhelyek bezárásával, a fesztiválok elmaradásával a rekreációs célú stimulánshasználat is világszerte visszaszorult. Túlkínálat keletkezett a piacon, amit tovább tetézt a mexikói kartellek által Európába csempészett magas hatóanyag-tartalmú metamfetamin. A kartellek, kihasználva a pandémiát, Ázsián és Óceánián túl, új piacokra igyekeztek betörni.¹⁴ A metamfetamin elsősorban mexikói államokban (Baja California, Sinaloa, Jalisco és Michoacán) készül. A Jalisco New Generation Cartel (CJNG) által vezetett mexikói kábítószer-kereskedők kiszélesítettek nemzetközi terjesztési csatornáikat is.¹⁵

Az ópiummák mellett az afgán kábítószer-gazdaság szerves részévé vált a metamfetamingyártás. 2019 és 2020 lefoglalási adatai ugrásszerű növekedést jeleznek; hatszor akkora mennyiséget foglaltak le ezekben az években, mint a korábbiakban. Ráadásul a környező országokban elkobzott metamfetamin jelentős része is afgán eredetű volt.¹⁶ A legtöbb ázsiai országban a metamfetamin gyártása nagyrészt szintetikus pszeudoefedrinre vagy efedrinre támaszkodik prekuzorként.¹⁷ Ez a korlátozások miatt egy ideig nehezen volt hozzáférhető, ez okozta az amfetaminok és metamfetaminok rövid idejű kínálatcsökkenését a globális drogpiacon. Ugyanakkor az afgánok a gyártás során a pszeudoefedrinről az efedra nevű növényre váltottak, amely nagy területen

¹³ <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/covid/Covid-19-and-drug-supply-chain-Mai2020.pdf>

¹⁴ https://www.unodc.org/documents/scientific/21-02920_LAC_drug_assessment_Ebook.pdf

¹⁵ <https://english.elpais.com/usa/2021-10-27/methamphetamine-and-online-sales-how-mexican-drug-cartels-are-gaining-ground-in-the-us-and-europe.html>

¹⁶ https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Afghanistan/Afghanistan_brief_Nov_2021.pdf

¹⁷ UNODC, World Drug Report 2021.

vadon nő az országban.¹⁸ Így az afgán metamfetamin a pandémia idején széles körben elterjedté vált.

Az egyéb dizájnerdrogok piacán is csökkent a kínálat, ugyanis a szintetikus szerek előállításához használt prekursorok többsége Délkelet-Ázsiából (Kínából) származik, a korlátozások miatt azonban jelentősen csökkent a hozzáférhetőség. Ahol hazai gyártású prekursorokat használnak fel a szintetikus anyagok előállításához, mint például a mefedron esetében az Orosz Föderációban, nem volt detektálható jelentős változás a helyi piacon.

A prekursorok bizonytalanná válása kihatott a metamfetamin, a fentanyl és egyéb amfetamintípusú stimulánsok mexikói, libanoni és a „captagon”¹⁹ jordániai és szíriai előállítására is. De Csehországban is visszaesett a metamfetamin-előállítás. Ez azonban azért nem rázta meg a piacot, mert ezeknek a szereknek a használata többségében a szórakozáshoz kötődik, és a járvány miatt történő belső korlátozások miatt a kereslet is mérséklődött irántuk.

A lezárások oldását követően, a nyári időszakokban azonban ismét fennüdült a szintetikus szerek keresleti piaca.

A DEA arra figyelmeztet, hogy a Covid-19-pandémia, illetve az azzal kapcsolatos korlátozások egyik legaggasztóbb utóhatása, hogy jelentősen megerősödött a metamfetamin- és a fentanylpiac. Az Egyesült Államokban jelentősen megnőtt a lefoglalt metamfetamin- és fentanylmennyiség. Mindkét szer rendkívül veszélyes. Elsődlegesen a mexikói kartellekhez köthető az előállításuk és a fogyasztói piacra juttatásuk. Ez a két szubsztancia felelős a kábítószer-tuladagolások jelentős többségéért.²⁰ 2020 áprilisa és 2021 áprilisa között 100 306-an haltak meg, ami az első alkalom, hogy az áldozatok száma tizenkét hónapos időszak alatt hatjegyűvé vált. Az amerikai Betegségmegelőzési és Járványügyi Központ által közzétett adatok egy lehetséges tettesre mutatnak rá: az illegáli-

¹⁸ EMCDDA: Emerging evidence of Afghanistan's role as a producer and supplier of methamphetamine. Lisbon, November 2020. <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13410/emcdda-methamphetamine-in-Afghanistan-report.pdf>; UNDARK: The Wild Shrub at the Root of the Afghan Meth Epidemic (20 May 2020). <https://undark.org/2020-05/20/afghanistan-meth-ephedra/>

¹⁹ A captagon amfetaminszármazék, fenetillin-hidrokloridot tartalmaz. 1961-ben már gyártották, legális szubsztancia volt. A szír háború „üzemanyagaként” aposztrofálták amiatt, hogy a harcosok egy része rendszeresen fogyasztotta. <https://www.forbes.com/sites/carmendrah/2015/11/21/what-you-need-to-know-about-captagon-the-drug-of-choice-in-war-torn-syria/?sh=5141a2043c82>

²⁰ <https://www.dea.gov/press-releases/2021/01/26/dea-warns-methamphetamine-and-fentanyl-drug-market-built-aftermath-covid>

san előállított fentanylra, arra a szintetikus opioidra, amely ötvenszer erősebb hatású lehet, mint a heroin.²¹

Egyre elterjedtebb Amerikában, hogy valódi, vényköteles opioid gyógyszerekhez, például Oxycontinhoz, Percocethez, Vicodinhoz, Xanaxhoz vagy az amfetamintípusú Adderallhoz hasonló hamis, fentanylt, illetve metamfetamint tartalmazó tablettákat árusítanak bűnszervezetek. A tabletták széles körben hozzáférhetőek, a közösségi médiában és az e-kereskedelmi platformokon bárki számára elérhetőek.²²

Európában is emelkedtek a metamfetamin-lefogalások 2019-ben és 2020-ban; a korábbi mennyiségek közel ötszörösét foglalták le a hatóságok. A jelentések szerint ezek egy része „mexikói” metamfetamin volt.²³

Az abbéli, egyre növekvő félelmek közepette, hogy Hollandia „narkóálmammá” válik, a kínai „szintetikuskábitószer-király” és az egyik legkeresettebb nemzetközi bűnöző, Tse Chi Lop váratlan, 2021 januárjában történt letartóztatása Amszterdamban kimondottan nagy fogásnak számított és megkoronázta a holland rendőrség egyébként is rendkívül sikeres évét. 2020-ban ugyanis rekordszámú, 32 metamfetaminlaboratóriumot számoltak fel, majd nem sokkal ezután került rendőrkézre az „ázsiai El Chapo” is.²⁴

2011 óta ismert volt a hatóságok előtt, hogy Hollandiában kínai bűnözői csoportok gyakran működnek együtt a holland csoportokkal; többek között MDMA-val és metil-prekursorokkal, például piperonil-metil-ketonnal (PMK), illetve benzil-metil-ketonnal (BMK) látják el az illegális laboratóriumokat. A DEA szerint Tse Chi Lop szervezetei üzleti kapcsolatban állnak az ázsiai székhelyű hongkongi, makaói és tajvani szervezett bűnözés vezetőivel. Ez pedig azt jelzi, hogy közvetve kapcsolatban állnak a Sam Gor szindikátussal.

Ez azért lényeges, mert így válik érthetővé, hogy milyen jelentős is volt Tse Chi Lop elfogása, ugyanis a Sam Gor szindikátus, vagy más néven A Cég (The Company), egy ázsia-csendes-óceániai székhelyű nemzetközi bűnözői szervezet, amely elsődlegesen kábítószer-kereskedelemmel, ezen belül is metamfetaminnal foglalkozik, az éves forgalma meghaladja a nyolcmilliárd dollárt.²⁵

²¹ <https://time.com/6128982/fentanyl-pandemic-opioid-epidemic>

²² <https://www.dea.gov/press-releases/2021/09/27/dea-issues-public-safety-alert>

²³ <https://english.elpais.com/usa/2021-10-27/methamphetamine-and-online-sales-how-mexican-drug-cartels-are-gaining-ground-in-the-us-and-europe.html>; https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/eu_drug_markets_covid19_impact_final.pdf

²⁴ <https://thediplomat.com/2021/03/how-asian-drug-trafficking-networks-operate-in-europe/>

²⁵ <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/10/14/drugs-investigators-close-asian-el-chapo-centre-vast-meth-ring/>

A letartóztatás a több éve folyó Kungur hadművelet csúcspontja volt, amelyet az ausztrál szövetségi rendőrség (AFP) vezetett további húsz, az ügyben érdekelt nemzetközi bűnüldöző szervezettel együttműködve; többek között Kanadával, Kínával, Hongkonggal, Japánnal, Makaóval, Mianmarral, Új-Zélanddal, Thaifölddel, az Egyesült Államokkal.²⁶ *Jeremy Douglas*, az UNODC regionális képviselője nagyszerű eredménynek nevezte Tse Chi Lop letartóztatását, de hozzátette, hogy „...a szervezet megmarad [...] Miközben a szindikátus vezetésében átrendeződés zajlik, a szindikátus üzleti tevékenységének feltételei továbbra is változatlanok, így a hálózat továbbra is működőképes marad. A szintetikus drogok iránti kereslet kiépült, valaki más fog lépni Tse helyére.”²⁷

Kokain

A kokaintermesztésre is hatottak a pandémia okozta korlátozások. Kolumbiában a bűnüldöző szervek hathatósan tevékenykedtek a járvány alatt, ráadásul mivel a termelők, különösen Kolumbia keleti részén, nem jutottak elégséges benzínhez, amelyet korábban a Venezuelából csempészték be, némileg csökkenteni kényszerültek a termelést. Ez azonban nem volt számottevő. Peruban, habár a termelés mennyiségi jellemzői nem változtak, de egyrészt problémát okozott a leszüretelt levelek feldolgozásra történő szállítása, másrészt pedig a határzárak és a kijárási korlátozások miatt a szállítással is súlyos gondok akadtak, illetve a csökkenő kereslet jelentős hatással volt az árakra. A kokainpiacon egy ideig túlkínálat volt, így nem véletlen, hogy a levelek átvételi ára 2020 januárja és áprilisa között 46, 2022-ig pedig összesen hetven százalékot esett.²⁸ Habár a kokalevél-termesztés mennyiségi mutatói nem változtak, a csempészútvonalakon és módszereken jelentősen módosítani kellett. A kereslet csökkenése pedig óhatatlanul lefelé nyomta az árakat.

Kábítószer-szállítás

A Covid-19-pandémia készületlenül érte a drogpiacot. A határzárak és a járványhelyzet miatt hozott rapid, korlátozó intézkedésekre a piac késve tudott

²⁶ The hunt for Asia's El Chapo. *Reuters*, 14 October 2019.

²⁷ Asia's El Chapo: fall of The Company man. *The Australian*, 5 February 2021; Why the arrest of one of Asia's most-wanted fugitives may fail to impact the region's war on drugs. *CNN*, 15 February 2021.

²⁸ DEVIDA, Reporte N.1 – April 2020, Monitoreo de precios de hoja de coca y derivados cocainicos en zonas estratégicas de intervención; Gabriel Stargardter – Drazen Jorgic: Special report: Peruvian coca farmers to Paris pushers, coronavirus upends global narcotics trade. *Reuters*, 22 April 2020.

csak reagálni, így jelentős hatósági lefoglalási hullám volt megfigyelhető a járvány kezdeti szakaszában. Ez főként a kiskereskedelmi piacot és hálózatot érintette, de kihatott a nagykereskedelemre is, hiszen változtatni kellett a marketingstratégiákon és a szállítási módokon.

A határozatok, a világkereskedelem visszaesése megzavarta, sőt néhol elvágta a kábítószerpiac ellátási láncait és diverzifikálta a kábítószer-kereskedelem mintáit és útvonalait, miközben a korlátozások és a kábítószeres elérhetősége változásokkal idézhet elő a fogyasztási magatartásokban, így változott a keresleti piac is.

Ahol a kábítószereseket többnyire légifutárok (*in corpore*²⁹, vagy testcsomagok segítségével) szállították, mint például metamfetamint a Koreai Köztársaságban, vagy ahol jelentős mennyiségű kábítószeret légi úton szállítottak korábban, lásd például az Európába irányuló kokaincsempészetet, ott a kijárási és mobilitási korlátozások új csempészmódszerek és útvonalak felállítását igényelték.

A nagy mennyiségű, kontinensek közti kábítószer-szállítás relatíve rövid idő alatt áttevődött a tengeri útvonalakra, a légi szállítás erősen visszaszorult. Európában jellemzően a közúti szállítás maradt az országok közti drogkereskedelem fő formája. A közúti és a tengeri szállítás módszere is többségében az, hogy a csempészni kívánt kábítószeret a legális árut szállító kereskedelmi hajók vagy kamionok rakománya mellett vagy konténereiben rejtik el. A kapitány vagy a sofőr nem is feltétlenül tud róla, öszvérként szállítja a kábítószeret egyik helyről a másikra. Ugyanakkor a transzatlanti szállításban a kereskedelmi hajók mellett speciális szállítmányok esetén átalakított jachtok is részt vesznek. Az útvonal továbbra is Latin-Amerikából Nyugat-Afrikán keresztül vezet Európába. Délkelet-Ázsiában halászhajókon történik a vízi szállítás. Míg a Kolumbiából Közép-Amerikába irányuló csempészethez tengeralattjárókat is használnak.³⁰

Mindezek alapján jól körvonalazódik, hogy a pandémia idején a kábítószer-kereskedelemben:

- megváltoztatták a szállítási módot és/vagy útvonalat (kisebb kockázatú útvonalat vagy módszert kerestek), illetve kihasználták a határellenőrzések gyenge pontjait;
- növelték az alternatív szállítási módszerek alkalmazását, értve ezen a darknet, illetve a postai szolgáltatások igénybevételét a szállításhoz;
- nagyobb raktárakban halmozták föl az árut, amit nem tudtak eladni vagy mozgatni, és vártak a korlátozások oldására vagy arra, hogy az újabb rest-

²⁹ Beleértve a gyomorban vagy valamely testüregben történő szállítást.

³⁰ <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/covid/Covid-19-and-drug-supply-chain-Mai2020.pdf>

riktív intézkedések hatást gyakorolnak a piacra, és ha újra megnő a kereslet, extraprofitál értékesíthessék az árut.

A korlátozások és a szállítás visszaszorulása megnehezítette, hogy a csempész-hálózatok megtalálják a legkevésbé kockázatos új útvonalakat. Megfizették az árát, hiszen a csökkenő általános kereskedelmi forgalom, az ellátási láncok megszakadása és a visszaeső kereslet miatt a kereskedőkön „maradt” az áru vagy az értékesítésből származó nagyobb mennyiségű pénz, így a Covid első hulláma idején jelentős lefoglalások történtek szerte a világban. Részben az itt gyűjtött információk és adatok tették lehetővé, hogy az online térbe menekülő kábítószer-kereskedelemre a hatóságok a második, harmadik hullámban, nemzetközi együttműködéssel, kisebb, de fájó csapást mérhessenek.

A legális kereskedelmi mintákhoz és marketinghez hasonlóan az illegális kábítószer-kereskedelem is digitálissá vált, hogy kiszolgálja vásárlóit a korlátozások idején, sőt úgy tűnik, ez a kereskedelmi forma, a kezdeti problémák és kockázati tényezők csökkentésével, markánsabban jelen lesz a későbbiekben is. *Ylva Johansson*, az Európai Bizottság belügyi biztosa az EMCDDA által összeállított 2021-es kábítószer-jelentés online bemutatásakor úgy fogalmazott, hogy „a világválság a kábítószer-bűnözőket az internetre kényszerítette, megerősítve ezzel egy tendenciát. [...] A kábítószer-kereskedők az utcáról a közösségi médiákra költöztek, titkosított üzenetküldő szolgáltatásokon keresztül vesznek fel rendeléseket, legális postai és házhoz szállítási szolgáltatásokon keresztül küldik a kábítószereket az ügyfeleknek.”³¹

A darknetes piactereket azért hozták létre, hogy relatíve kis kockázattal a törvények és az előírások megkerülésével kereskedhessenek tilalmazott árucikkkel vagy javakkal. Azaz olyan termékekkel és szolgáltatásokkal, amelyekre kereslet van, ugyanakkor vagy a használatuk és/vagy a kínálatuk büntetőjogilag tiltott. Évente több száz-, egyesek szerint több ezermillió dollár értékben cserélnek itt gazdát a termékek; vevők és eladók tízmilliói részesei a piacnak.³² Nem véletlen, hogy a bűnüldöző szervek jelentős erőfeszítéseket tesznek egyes piacok felszámolására.³³

Napjainkban a darknetes piacokon történő kábítószer-vásárlást – egyes vizsgálatok szerint – a résztvevők biztonságosabbnak tekintik, mint a személy-

³¹ <https://www.reuters.com/world/illegal-drugs-trade-goes-digital-pandemic-2021-06-09/>

³² Abeer ElBahrawy – Laura Alessandretti – Leonid Rusnac – Daniel Goldsmith – Alexander Teytelboym – Andrea Baronchelli: Collective dynamics of dark web marketplaces. *Scientific Report*, vol. 10, no. 1, 2020, pp. 1–8.

³³ <https://www.bleepingcomputer.com/news/security/dark-web-s-wall-street-market-and-val-halla-seized-six-arrested/>

közi üzleteket³⁴; annak ellenére, hogy mivel nem szabályozottak, nem nyújtanak semmilyen felhasználói védelmet, ráadásul a rendőrségi rajtaütések és csalások nagy veszteségeket okozhatnak a piac résztvevőinek. A kereskedelem jellemzően bitcoinban történik. Számos kis- és nagykereskedő kínálja a termékeit, egymással versenyeznek a vevőkért, emiatt speciális marketingstratégiát alakítanak ki, beleértve, hogy részletes információt közölnek a termékről és annak biztonságos felhasználásáról. Ez értelmezhető egyfajta ártalomcsökkentő marketingstratégiaként is, azaz a fogyasztók számára a digitalizálódó drogpiacon egyelőre előnyöket is hozott.

A darkneten működő legtöbb droggereskedő egymással párhuzamosan létező piacokon folytatja kereskedelmi tevékenységét (migráló kereskedők), jellemzően a legnagyobb kereskedelmi volumenű piacokon, így ha a hatóságok miatt be kellett zárni egy felületet, a többi online piacon tovább folytatódhat az üzlet. A kereskedők migrációja gyors, így kereskedelmi volumenük általában gyorsan helyreáll. Bár az egyes piacok törékenyek tűnhetnek, az összehangolt felhasználói migráció garantálja a rendszer általános rugalmasságát.³⁵

Alexis Goosdeel, az EMCDDA igazgatója azt mondta, hogy „a kábítószerpiacok további digitalizálása új kockázatokat rejt magában. Az online tranzakciókra való áttérés megkönnyítette a kábítószer-kereskedők számára a fiatalok elérését és a vidéki területek piacra történő bevonását. [...] Egy tökéletes vihar előtt állunk. A drogpiacon rugalmasabb, mint valaha, és birtokba vette a digitális teret.”

Ennek ellenére a bűnüldözés egyre gyakrabban nehezíti meg a digitális piac működését.

2019 és 2021 között az amerikai Szövetségi Nyomozó Iroda (FBI) az ausztrál szövetségi rendőrséggel szorosán együttműködve stratégiaileg kifejlesztett és felállított egy titkosított telefonokat és hozzá tartozó applikációt fejlesztő és forgalmazó céget, az ANOM-ot. Az ötlet az ausztráloké volt, de a kivitelezésben az amerikaiak segítségét kérték. Az FBI az alvilág tagjainak körében fedett nyomozóknak és célszemélynek tekintett, akaratlanul informátorrá vált személyeken keresztül hívta fel a figyelmet az eszközre és a hozzá tartozó, chatalkalmazással kibővített titkosított platformra. Olyan jól sikerült a cég direktmarketingje, hogy a hatóságok több mint száz országban, több mint tizenkétezer felhasználó és több mint háromszáz bűnszövetkezet kommunikációját kísérhetek figyelemmel; beleértve olasz szervezett bűnözői csoportokat, törvényen kívüli motoros bandákat

³⁴ Van Hout Marie Claire – Tim Bingham: Silk Road, the virtual drug marketplace: a single case study of user experiences. *International Journal of Drug Policy*, vol. 24, no. 5, 2013, pp. 385–391.

³⁵ Abeer ElBahrawy et al.: i. m.

és nemzetközi kábítószer-kereskedő szervezeteket is. A telefonok nem tudtak csengeni, nem lehet velük e-mailezni. Csak a hozzá tartozó platformon lehetett valakivel kommunikálni.

Az eszközöket kezdetben állítólag a bűnözői hierarchia elitje kezdte használni, így az alacsonyabb szinten álló bűnözők körében is gyorsan elterjedt ennek használata.

A művelet ötlete azután született, hogy az FBI korábban leállított ugyan két másik titkosított platformot, ám a bűnszervezetek újabb rejtett kommunikációs eszközöket és tereket találtak maguknak. Az FBI és a nemzetközi koalíció továbbá tizenhat országa, az Europol támogatásával és az amerikai Kábítószerellenes Hivatallal együttműködve, az ANOM-ot használó bűnözők által írt mintegy huszonhétmillió üzenetet olvasott el és elemzett.

Tse elfogása³⁶ és az ANOM-ügy között nyilvánvaló az összefüggés.

A Greenlight/Trojan Shield (Zöldfény/Trójai Pajzs) néven ismertté vált művelet a valaha volt egyik legnagyobb és legkifinomultabb bűnüldözési akció volt a kiberbűncselekmények elleni küzdelemben. 2021 júniusában nagyszabású, összehangolt rajtaütést hajtottak végre tizenhat országban, köztük Magyarországon is. Megközelítőleg hétszáz házkutatást, több mint nyolcszáz letartóztatást eszközöltek az eljáró hatóságok, amelynek keretében több mint nyolc tonna kokaint, huszonkét tonna kannabiszt és kannabiszgyantát, két tonna szintetikus kábítószerrel (amfetamint és metamfetamint), hat tonna szintetikus kábítószerprekuzort, kétszázötven lőfegyvert, ötvenöt luxusjárművet és különböző valutákban és kriptovalutákban több mint negyvennyolcmillió dollár értékű pénzt foglaltak le világszerte.³⁷ Az akcióban részt vevő rendőrök joggal nevezték a műveletet vízvázasztónak a kiberbűnözés elleni küzdelemben.

2021 októberében került sor a DarkHunTOR műveletre, amelyben kilenc ország vett részt, és amelyet az Europol koordinált. Tíz hónapos nyomozás eredményeként sikerült felszámolni a darknet egyik legnagyobb illegális piacát, a DarkMarketet. A bezárása után százötven feltételezett kábítószer-kereskedőt és -vásárlót tartóztattak le. Ebben Magyarország nem vett részt. Az oldal mintegy 500 ezer felhasználóval büszkélkedhetett, és körülbelül 320 ezer tranzakciót bonyolított le a vizsgált időszakban. A német hatóságok még 2021 januárjában letartóztatták az oldal feltételezett üzemeltetőjét, és értékes bizonyítékokat foglaltak le. Ez vezetett a későbbi összehangolt művelethez, aminek a

³⁶ Lásd a *Dizájnerdrogok* című alfejezetet.

³⁷ <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/800-criminals-arrested-in-biggest-ever-law-enforcement-operation-against-encrypted-communication>
<https://www.bbc.com/news/world-57394831>

keretében közel harminckétfélmillió dollárnyi pénzt, illetve kriptovalutát, negyvenöt fegyvert és kb. 234 kilogramm kábítószer (kokaint, opioidokat, amfetamint, MDMA-t és fentanylt) találtak a hatóságok.³⁸

Összefoglalás

A Covid-19-járvány és az azt övező korlátozó intézkedések olyan gazdasági krízist okoztak, amilyen régen volt a világban. A Világkereskedelmi Szervezet (WTO) jelentése szerint a pandémia és az azzal kapcsolatos korlátozó intézkedések miatt jelentősen visszaesett a világ árukereskedelme.³⁹ A világgazdaság 2020-ban három százalékkal csökkent, sokkal többel, mint a 2008–2009-es gazdasági válság idején.⁴⁰ Kína 17,2 százalékkal múlta alul 2020 januárjában és februárjában a 2019 azonos időszakában mért exporttevékenységét.⁴¹

A drogpiacon ugyanannak a globális vagy helyi gazdaságnak a része, mint a legális gazdaságot alkotó piacok; ugyanabban a gazdasági, társadalmi és politikai környezetben működik, a keresleti oldali szereplők pedig mind a legális, mind pedig az illegális drogpiacon vásárolnak.

A tanulmányban foglaltak megerősítik korábbi vizsgálataim eredményeit, miszerint a drogpiacon tevékenykedő csoportok „lemásolják”, adaptálják a legális piacon érvényesülő modelleket⁴², ráadásul ugyanúgy hatnak rájuk a globális vagy a helyi piacot és társadalmi környezetet érintő változások, ahogy a legális piacokra. Ugyanakkor, mivel flexibilis szerepstruktúrák jellemzik és a kínálati oldali szerepdiffúzió egy nagyon sajátos, sokszereplős, monopolisztikus jegyeket magán viselő, de alapjaiban kompetitív, fragmentált drogpiacon működött, így gyorsan alkalmazkodnak a változásokhoz. Ezért is nevezik restrikcióálló vagy Covid-álló piacnak.

A pandémia negatív hatásai mind a globális kereskedelmi, mind pedig a globális pénzügyi csatornákat érintették.

³⁸ <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/150-arrested-in-dark-web-drug-bust-police-seize-%E2%82%AC26-million>; <https://www.theverge.com/2021/10/27/22748317/dark-market-closure-international-arrests-operation-dark-hunter>

³⁹ World Trade Organization. https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr855_e.htm

⁴⁰ International Monetary Fund, World Economic Outlook, Chapter 1: The Great Lockdown (2020)

⁴¹ South China Morning Post. <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/30740-60/coronavirus-chinaxports-and-imports-plummeted-january-and>

⁴² Lásd például Steven D. Levitt – Stephen J. Dubner: *Lökönómia*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2007, 85–103. o.

Még mindig bizonytalan, hogy meddig tart és milyen intenzitású lesz a jövőben, bár úgy tűnik, az Ukrajna elleni orosz háború „felülírja” a járványt és a korlátozó intézkedéseket, ugyanakkor a globális gazdasági, pénzügyi és energiaszektort érintő változások biztosan hatással lesznek a globális drogpiaira is. A kérdés, hogy milyen módon reagál az illegális piac és az milyen hatást gyakorol majd a közeljövő globális digitális bűnözési trendjére.